

Dragi prijatelju – pismo tebi

SAŽETAK:

Učenici učestvuju u nizu interaktivnih aktivnosti u okviru kojih pišu pismo utjehe/podrške vlasniku ratnog dnevnika. Ključni cilj je podsticanje empatije i razumijevanja procesa odrastanja u teškim uslovima kao što je rat.

Glavna starosna grupa

13-18

Potrebno vrijeme

1 x 45 minutes

Ukoliko je potrebno aktivnost može biti produžena ili se može implementirati u dijelovima.

Potrebni materijali

Odštampani isječki iz dnevnika, olovka, papir, dodatni materijal koji predstavlja činjenične događaje iz rata u Bosni i Hercegovini (poput fotografija), tempere, akrilne boje, papir (A3, A5), markeri

Ciljevi

- Pomoći u poticanju empatije i razumijevanja procesa odrastanja u teškim uslovima kao što su ratovi.
- Pomoći u poticanju razumijevanja o tome kako su lični predmeti (dnevnici, priče, razglednice, fotografije) stvarni dokazi prošlih i sadašnjih događaja.
- Radeći sa sadržajem dnevnika učenici mogu razmišljati i razvijati svijest o sebi i svojoj okolini. To ih također može učiniti svjesnijim sopstvenih emocija i misli.
- Učenici mogu postati aktivniji promoteri mira i pravde u svojim zajednicama i šire kreirajući i dijeleći umjetnički pisani ili slikani sadržaj koji kokreiraju sa širom zajednicom.

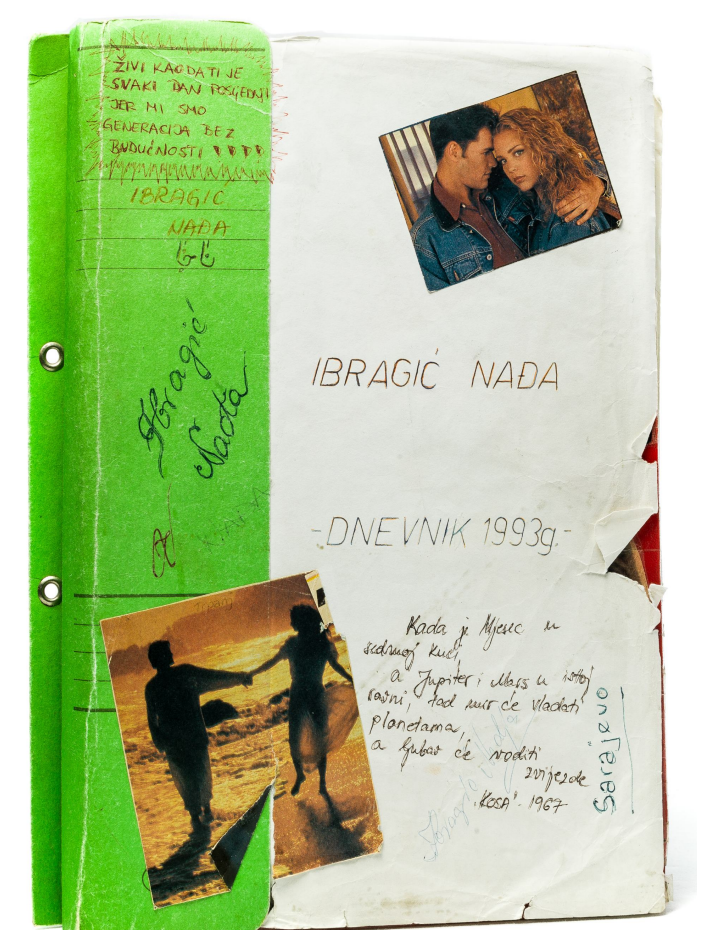
Resursi

Način dnevnika

Četvrtak, 11. 3. 1993. god, Trpanj

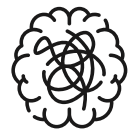
Navečer su došli Nevena, Gordana i Rijo. Nakon skoro godinu dana vidjela sam svoju dragu rodicu Nevenu. Rijo mi je donio pismo od Amre, Elze i Maše. Najviše me je obradovalo Amrino, u kojem mi je pisala za Zeku da stalno pita za mene i za Damira, kako hoće da se vrati u Sokoloviće i da me pozdravlja – opet me uhvatilo: HOĆU U SOKOLOVIĆE. Navečer smo dugo pričali i čitali pisma

Nađa (ž), r. 1978. (Bosna i Hercegovina)

Teme

Djetinjstvo u ratu/ratna svakodnevnica, identitet (ko sam ja - nastajanje i promjena identiteta), razumijevanje historije sukoba, djeca kao aktivisti/mirotnici, gubitak slobode (da radiš nešto, ili da se baviš nečim), sloboda kretanja

Emocije i osjećanja

Zbunjenost, strah, hrabrost, tuga, gubitak, bijes, izolacija, anksioznost, razočarenje, povjerenje, povezanost, ljubav, nada, empatija

Tipovi predmeta

Dnevnici

Metodologije

Kreativno pisanje, diskusija, projektno učenje

Kratki uvod

Danas, u digitalnom dobu, pisanje pisama se smatra zastarjelim i staromodnim, ali može biti lijep gest i zanimljiva i plodna aktivnost. Pisma su bila sastavni dio ljudske komunikacije vijekovima. To je bio i način komunikacije sa voljenima tokom rata 1990-ih u Bosni i Hercegovini. (Još uvek postoje pisma koja su porodice slale jedna drugoj, i ukoliko nastavnik/ica ili edukator/ica ima pristup nekima od njih bilo bi dobro pokazati ih učenicima; roditelji ili bake i djedovi ih također možda imaju).

Pisanje pisama može imati terapijski efekat i pomoći u oslobađanju anksioznosti i pružanju jasnoće i mira. Također, pisanje pisama može pomoći da podijelimo ljubav i osjećaj uvažavanja, što zauzvrat može dovesti do pojačanog osjećaja sreće. Osim toga, vođenje dnevnika je aktivnost koja se koristi vijekovima i predstavlja intimnu vrstu izražavanja. Dnevnik pomaže osobi da kreira privatni svijet usred haosa, što se može vidjeti i u dnevničkim isječcima iz kolekcije Muzeja ratnog djetinjstva. Dnevnik može biti čuvar uspomena na osjećaje, događaje, strahove, trenutke za pamćenje itd.

Kombinovana upotreba dnevnika kao izvora za čitanje, vođenja dnevnika i pisanja pisama u jednoj aktivnosti može pomoći učenicima da promisle o izazovima sa kojima se danas suočavaju. Učenici mogu naučiti kako se kreativno izražavati dok se bave kritičkim razmišljanjem. Kroz učešće u ovoj aktivnosti učenici mogu biti potaknuti da razgovaraju o svom razumijevanju osjetljivih i teških tema, kao što je odrastanje ili roditeljstvo u teškim vremenima, želja za nečim što nije dostupno (npr. hrana, odjeća, itd.), ili čak zaljubljivanje u teškim vremenima. Ovo ne mora biti povezano sa ratom, može se povezati i sa drugim izazovnim događajima kao što su nedavna pandemija COVID-a ili poplave/požari/zemljotresi ili čak klimatske promjene.

Učenici mogu razviti kompetencije kao što su kompetencije izražavanja stavova ili dijeljenja ličnih osjećaja i misli. Aktivnosti usmjerene na pisanje mogu poboljšati vještine pisanja ali i sposobnost kreativnog izražavanja misli. To u konačnici može dovesti do razvoja empatije i osjećaja povezanosti. Aktivnosti pisanja također pomažu u poboljšavanju motoričkih vještina (držanje olovke, korištenje šake i prstiju za pisanje) što je važno u digitalnom dobu današnjice.

Pripremni rad nastavnika/ice ili edukatora/ice

Prije realizacije ove aktivnosti, preporučuje se da nastavnik/ica ili edukator/ica pročitati dodatne materijale koji opisuju kontekst i period u kojem je isječak iz dnevnika napisan. Ovo može pomoći nastavniku/ici ili edukatoru/ici da vodi diskusiju i kreira kontekst za učenike. Također je važno stvoriti sigurnu i mirnu atmosferu i okruženje u kojem se učenici osjećaju sigurnim da izraze svoje mišljenje ili neslaganje.

Sljedeći dodatni materijali mogu biti korisni prije implementacije aktivnosti:

1. Dnevnik Anne Frank (nastavnik/ica ili edukator/ica može odabrati koji dio/paragraf želi koristiti u učionici).
2. Video 'How Keeping a Diary Can Save You' za bolje razumijevanje vođenja dnevnika:
<https://www.youtube.com/watch?v=Qj6rgpHI-zI>
3. Za nastavnike/ice ili edukatore/ice knjiga 'Molitva moru' autora Khaleda Hosseinija može biti primjer pripovijedanja i pisanja pisama dok razmišljate o teškim događajima.
https://en.wikipedia.org/wiki/Sea_Prayer

Aktivnosti

Napomena: Prilikom uvođenja narednih aktivnosti pobrinite se da upute budu vrlo jasne.

Prvi korak

Nastavnik/ica ili edukator/ica učenicima dijeli isprintane kopije isječka iz dnevnika, ili alternativno pokazuje isječak koristeći se projektorom kako bi ga učenici mogli pročitati (verzija za printanje ovog djevnčkog isječka dostupna je u Dodatku 1 ovog plana). Ime autora i datum pisanja su sakriveni u obje opcije. Nastavnik/ica ili edukator/ica započinje kratku diskusiju o tome ko je mogao napisati ovaj dnevnik, kada je mogao biti napisan, zašto isječak možda ukazuje na neka važna dešavanja, itd.

Neka od pitanja koje bi nastavnik/ica ili edukator/ica mogao postaviti su:

- 1 Šta mislite ko je napisao ovaj dnevnik? Šta je moglo potaknuti ovu osobu da piše dnevnik?
- 2 Kada je dnevnik napisan? Zašto to mislite?
- 3 Da li možete prepoznajeti neke emocije (eksplicitne ili implicitne) u ovom isječku?
- 4 Šta mislite zašto ovo čitamo danas?
- 5 Na šta prvo pomislite nakon čitanja ovog isječka?
- 6 Možete li mi reći kako se osjećate dok ovo čitate?

Nastavnik/ica ili edukator/ica traži od učenika da podijele svoje odgovore i pruža im slobodu da izraze svoja mišljenja (ovo se može odraditi plenarno ili u malim grupama; također se može odraditi kroz oluju mozгова ili učenici mogu individualno zapisati ono što žele reći, te podijeliti s ostalima.)

Nakon čitanja odgovora i kratke diskusije o njima, nastavnik/ca ili edukator/ica učenicima pokazuje ime i datum pisanja dnevničkog isječka, te ime autora dnevnika. Ovo dozvoljava učenicima da steknu nešto širu sliku, a i da se povežu sa osobom koja je ustvari pisala dnevnik. Može ih se pitati šta znaju o periodu koji je spomenut u dnevniku. Ovo može biti oluja mozgov. Moguće je pokazati činjenične dokaze iz tog perioda i učenici mogu diskutovati o tome koji su bili glavni događaji koji su doveli do pisanja dnevničkog isječka. Dakle, šta se dešavalo u oktobru/novembru 1993?

Opcionalna Aktivnost

Ako imaju vremena, učenici mogu istražiti šta se u periodu kad je dnevnički isječak napisan dešavalo u Sarajevu, ali i u njihovoj zajednici/državi. Ovo im također pruža priliku da, primjerice, pitaju roditelje ili bake i djedove o tome.

Nastavnik/ica ili edukator/ica trebaju biti otvoreni da odgovoraju na pitanja učenika. Mogu diskutovati o važnosti pisanja dnevnika ili o važnosti dnevnika općenito. Koji su benefiti i rizici prilikom pisanja dnevnika za onog koji piše ili za druge? Ako je atmosfera u učionici prikladna, nastavnik/ica ili edukator/ica može pitati učenike da li iko od njih piše dnevnik i šta ih motiviše da to rade (ovo može biti posebno lična tema razgovora).

Napomena: Isječak iz dnevnika koji je Nađa pisala 1993. je namjerno odabran, jer je ona pisala o tome kako je dobijala i pisma – to može biti najava iduće aktivnosti. Bilo koji drugi dnevnički isječak iz kolekcije Muzeja ratnog djetinjstva može biti korišten za ovu aktivnost (vidite sekciju resursa na stranici Centra za edukaciju o miru i pravdi).

Drugi korak

Nastavnik/ica ili edukator/ica može pitati učenike da li imaju ideju kako su ljudi komunicirali sa svojim porodicama i prijateljima tokom rata u Bosni i Hercegovini. Učenici mogu pogađati. Mnogi će najvjerovatnije iskoristiti današnji svijet kao referentnu tačku. Možda se komunikacija sa porodicama i prijateljima razlikuje u različitim savremenim sukobima širom svijeta?

Nakon ovog kratkog razgovora, nastavnik/ica ili edukator/ica najavljuje učenicima da će sada pisati pismo. Od učenika se traži da napišu pismo utjehe/podrške vlasniku dnevnika. Ovo može biti urađeno anonimno, ili učenici mogu napisati svoje ime. Pismo može biti onoliko lično koliko je njima ugodno. Ne mora biti dugo - jedna ili dvije stranice su dovoljne.

Važno je da izraze svoje misli i emocije (to može biti zadatak u kojem se učenici trebaju referirati i na misli i na emocije, s obzirom da je mnogima teško da ih razlikuju), pokažu razumijevanje situacije, te da pokažu empatiju prema onima koji su pisali dnevnike.

Nastavnik/ica ili edukator/ica se kao učenički uzori također mogu odlučiti da napišu pismo. Sadržaj pisma može biti bilo šta što bi željeli reći vlasniku dnevnika. Kao što je već spomenuto, to treba biti pismo utjehe/podrške – ovo znači da mogu napisati bilo šta što oni misle da bi moglo pružiti tračak nade.

Treći korak

Nakon što učenici završe pismeni zadatak, nastavnik/ica ili edukator/ica pita učenike da li se slažu da podijele jedni s drugima svoja pisma na neki način. Dijeljenje se može desiti na više načina, na primjer: na oglasnoj ploči, u zajedničkom Google dokumentu ili na web stranici, u formi knjižice ili čitanjem pisama naglas. Također, ova aktivnost se može obaviti anonimno (npr. stavljanjem pisama na hrpu i čitanjem nasumično – moguće je da će biti potrebna neka osnovna pravila ako se odlučite za anonimnu opciju) ili identifikacijom autora pisama.

Osim knjižice, učenici mogu napraviti i kratku izložbu koja se fokusira na njihova pisma. Ovo je jedan način promoviranja empatije, mira, slobode i nenasilja. Aktivnost se može zaključiti zahvalom svim učenicima za njihov doprinos i učešće.

Učenici se mogu odlučiti i za slanje (anonimnih) pisama osobi koja je pisala dnevnik, adresiranih na stalnu postavku Muzeja ratnog djetinjstva na sarajevskoj adresi. Muzej ratnog djetinjstva će proslijediti pisma vlasnicima dnevnika. U tom slučaju kovertu treba označiti sa **“Pisma koja povezuju generacije”**.

Moguće dodatne aktivnosti

Opcija 1: Umjetnički projekat

U ovoj aktivnosti fokus je na stvaranju pozitivnih poruka, poruka mira (poruke mogu biti i poruke nade, utjehe, podrške itd.) Ovo je projekat u kojem učenici pišu kratke poruke drugima (posebno djeci) koji prolaze kroz teškoće – na nastavniku/ici ili edukatoru/ici ili učenicima je da odluče kome će pisati, kakav format će koristiti i koji stil preferiraju (npr. poezija).

Materijali: Akrilne boje ili tempera, papir A3 ili A5 veličine, markeri, olovke, itd.

Primjer procedure: Učenici crtaju malo srce temperama svojim prstima ili kistom i upisuju kratku poruku u srce. Mogu crtati i balone ako im se ne sviđa ideja sa srcem. U ovom pristupu važno je da cijeli razred ili grupa to rade zajedno na komadu papira i stvaraju poster kolaž poruka. Umjetnički pristup se može koristiti i za izradu i štampanje malih razglednica (od komada postera koji su učenici kreirali) koje mogu biti distribuirane ili poslane odabranim osobama ili grupama ljudi. Dodatno, ova aktivnost se može i prilagoditi – učenici mogu pojedinačno napraviti manje umjetničke projekte (veličine A5) i tada bi imali više razglednica za distribuciju. Ovo je ujedno i način širenja optimističnih, miroljubivih i nenasilnih poruka zajednici.

Opcija 2: Pisanje pisma

Stariji učenici (16+) bi mogli izabrati da rade nešto drugačije. Na primjer, nastavnik/ica ili edukator/ica može im dati slobodu da izaberu jednu osobu kojoj bi htjeli da napišu pismo. Dobro je ako je u pitanju važna, poznata osoba, jer će učenici biti motivisani da pišu. Nije obavezno da osoba bude njima lično poznata – to može biti i neko poznat u njihovoj zajednici ili neko koga oni smatraju važnim. Ovo je naravno na dobrovoljnoj bazi i nijedan učenik ne bi trebao biti prisiljen da učestvuje ukoliko ne želi.

Mogući dodatni materijal za nastavnike/ce ili edukatore/ice / učenike za pripremu ove prateće aktivnosti može biti kampanja pisanja pisama koju Amnesty Internationala. Nastavnici/ice ili edukatori/ce mogu upotrijebiti upute i savjete iz kompleta za pisanje Amnesty International-a da pripreme prateću aktivnost za starije učenike. Ili se grupa/razred može pridružiti njihovoj kampanji.

Ovdje možete pristupiti kampanji pisanja pisama Amnesty Internationala:

<https://www.amnesty.org/en/documents/act30/5834/2022/en/>

DODATAK 1

Nađin dnevnik

Četvrtak, 11. 3. 1993. god, Trpanj

Navečer su došli Nevena, Gordana i Rijo. Nakon skoro godinu dana vidjela sam svoju dragu rodicu Nevenu. Rijo mi je donio pismo od Amre, Elze i Maše. Najviše me je obradovalo Amrino, u kojem mi je pisala za Zeku da stalno pita za mene i za Damira, kako hoće da se vrati u Sokoloviće i da me pozdravlja – opet me uhvatilo: HOĆU U SOKOLOVIĆE. Navečer smo dugo pričali i čitali pisma

Nađa (ž), r. 1978. (Bosna i Hercegovina)

